

Верховний
Суд

Мантія, нарадча кімната, інші історичні атрибути судочинства: сьогодення та майбутнє

Ян БЕРНАЗЮК,

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ
ХАРКІВСЬКЕ РЕГІОНАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ
ВІННИЦЬКИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЦЕНТР

Програма підготовки та підвищення рівня кваліфікації за стандартизованою програмою секретарів судового засідання окружних та апеляційних адміністративних судів
23 березня 2023 року

МАНТІЯ (court dress, judge robe, judge mantle)

Пов'язані поняття:

1. Незалежність суду (ст. 126, 129 та 131 Конституції України)
2. Неупередженість суду (ст. 34 Конституції України)
3. Авторитет суду (ст. 34 Конституції України)
4. Заборона зловживання процесуальними правами

Конкурують з поняттями:

1. Принцип рівності (ст. 24 Конституції України)
2. Діджиталізація суду

Що таке мантия судді?

Мантия судді - це традиційна роба, яку носять деякі судді у певних країнах під час засідань у суді. Це зазвичай довга чорна роба, яка повністю прикриває одяг судді і виглядає як мантия.

Мантия судді є символом авторитету та незалежності суддівства і може носитися як під час розгляду кримінальних, так і цивільних справ. У деяких країнах вона носить лише в певних випадках, наприклад, в США традиційно мантию носять лише в певних судових округах, а в інших - ні.

Важливо зазначити, що носіння мантиї не є обов'язковим для всіх суддів і залежить від культурних традицій та законодавства кожної окремої країни.

Носіння мантиї судді може мати кілька переваг:

1. Символ авторитету: мантия є символом авторитету та незалежності суддівства, що підкреслює роль судді як охоронця закону та правосуддя.
2. Підвищення поваги до суддівства: носіння мантиї може допомогти підвищити повагу до суддівства, оскільки вона символізує формальність та вагу судових процедур.
3. Розрізнення суддів: мантия дозволяє відрізнити суддів від інших учасників судового процесу, зокрема адвокатів, свідків, обвинувачених тощо.
4. Створення фіксованого образу судді: носіння мантиї дозволяє створити фіксований образ судді, що допомагає уникнути враження особистих симпатій або антипатій до суддів з боку інших учасників судового процесу.
5. Захист від зовнішніх впливів: мантия дозволяє судді зберегти свою нейтральність та незалежність у випадках, коли він може стикнутися зі звинуваченнями у відомій йому справі або коли його можуть спробувати тиснути ззовні.

Коментарі щодо Бангалорських принципів поведінки суддів Управління ООН з наркотиків та злочинності вересень 2007 р.

<https://rsu.gov.ua/uploads/article/komentari-bangalorski-9818bfbb11.pdf>

Витяг з праці «Мішне Тора»,⁷² написаної видатним єврейським правознавцем Моше Маймонідом (1135-1205 рр.):

... Тому суддям належить засідати в суді в мантіях, прикрашених по краю бахромою, та бути сповненими страху й благоговіння, у найбільш серйозному стані духу. Їм заборонено поводити себе легковажно, жартувати чи розмовляти про неважливе..

Вовк Дмитро. Звіт за результатами дослідження образу судді в контексті образу правника в українському суспільстві (Програма USAID щодо реформування сектору юстиції «Нове правосуддя»)

Правники завжди становили об'єднання, доступ до якого для сторонніх був обмеженим. Звідси і використання латинської мови середньовічними юристами, вже мертвої мови на той час, без знання якої не можна було не вчитися праву, не вчити йому, не практикувати його. Відлуння цієї традиції можна побачити в юриспруденції і сьогодні – у латинських виразах, що їх вживають європейські суди і навіть окремі юристи, у класах з латини у правничих школах тощо.

Звідси також й атрибути професії, що мали на меті підкреслити урочистість, важливість, незалежність, але й окремість юридичної діяльності: мантія, перука тощо.

<https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Session-3-Study-on-Public-Perception-of-the-Judiciary-in-Ukrainian-Culture-Ukr.docx>

Суддівська мантия є символом відмінності судді й водночас рівності, показуючи, що юрист, який займає посаду судді, не повинен підкреслювати свою індивідуальність елегантним одягом. Суддівська мантия була запроваджена для того, щоб символізувати незалежність та неупередженість суду й відмову судді від особистих стосунків зі сторонами спору, а також підкреслити неупередженість і усвідомлення відповідальності за обов'язок здійснення справедливого правосуддя.

Це також важливий символ, зокрема, гідності, праведності, справедливості й права здійснювати правосуддя.

Використання традиційного одягу, що передає певні значення, простежується не лише в судах, а й під час колоритних монархічних та аристократичних церемоній, а також у важливих наукових, академічних та університетських урочистостях. Еволюція мантий професорів і суддів практично синхронна в європейській культурі.

Кольори, використані в мантиях суддів, мають окреме символічне значення. Зокрема, часто використовується чорний колір, що означає неупередженість, стриманість і нейтральність. Фіолетовий символізує гідність важливої соціальної ролі судді. Синій асоціюється з небом і всім високим і піднесеним. Загалом, чорний, фіолетовий та синій кольори в суддівському вбранні слід тлумачити як вираження високої гідності та відповідальної функції в суді»

[https://uk.wikipedia.org/wiki/Суддівська мантия](https://uk.wikipedia.org/wiki/Суддівська_мантия)

Судове вбрання включає в себе стиль одягу та інший одяг, встановлений для членів судів . Залежно від країни та традицій юрисдикції, члени суду (судді, магістрати тощо) можуть носити офіційні мантиї, мантиї, коміри або перуки. У певній країні та в певній судовій установі може бути багато випадків, коли повний офіційний одяг не використовується. Прикладами у Великобританії є багато судів і трибуналів, включаючи Верховний Суд Сполученого Королівства, а іноді й судові процеси за участю дітей.

Крім того, у будь-якому суді офіційний одяг може бути скасований за вибором судді, наприклад, у дуже спекотну погоду, і незмінно там, де це може залякати дітей, наприклад, у сімейній палаті та судах над неповнолітніми.

https://en.wikipedia.org/wiki/Court_dress

Рішення Ради суддів України від 17 вересня 2018 року № 52

Рішення Рада суддів України від 17 вересня 2018 року № 52

Суддівська мантия є одним із символічних атрибутів судової влади і повинна символізувати у даному випадку перехід до вищих і більш ефективних судових процедур.

У той же час суддівська мантия – є елементом службового одягу. Він повинен бути зручним, придатним для тривалого використання і відповідати умовам роботи у тих судових залах, котрі обладнані в судах.

Коментар до Кодексу суддівської етики, затверджений рішенням Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1

Стаття 16. Суддя не може належати до політичних партій і професійних спілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої. Суддя повинен надавати пріоритет здійсненню правосуддя над усіма іншими видами діяльності.

Суспільство та держава покладають на суддів особливі надії, сподіваючись на наявність у них цілого ряду якостей. Більш того, особа в мантії та з нагрудним знаком судді ідентифікується громадськістю не як конкретний представник юридичної професії, а як частина судової системи, покликаної відновлювати права та адекватно здійснювати правосуддя

Неписаним законом для судді повинна бути стриманість не тільки у громадському, а й у політичному житті.

Коментар до Кодексу суддівської етики, затверджений рішенням Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1

Стаття 20. Участь судді у соціальних мережах, Інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте суддя може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету судді та судової влади.

Неприпустимими також є розміщення фотографій судді в мантиї та з нагрудним знаком в інших, ніж офіційно-ділових ситуаціях

Рішення Конституційного Суду України 16 червня 2011 року № 6-рп/2011

3.2. Державні символи України нерозривно пов'язані за своїм змістом з її державним суверенітетом (пункт 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 січня 2003 року № 1-рп/2003)

Державні символи є підтвердженням факту існування держави, її суверенітету та спрямовані на зміцнення її авторитету, зокрема під час проведення урочистих заходів та офіційних церемоній.

Держава встановлює порядок використання державних символів та належну систему їх правового захисту, за яких забезпечується повага та гідне ставлення до державних символів.

У частині першій статті 20 Конституції України визначено перелік державних символів України.

Ними є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України.

Рішення Конституційного Суду України 16 червня 2011 року № 6-рп/2011

Державний Прапор України - стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів.

Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України).

Державний Гімн України - національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України (стаття 20 Конституції України)

Відповідно до пункту 4 частини другої статті 92 Конституції України виключно законами України встановлюється порядок використання і захисту державних символів.

Шанування державних символів України є обов'язком усіх її громадян (частина перша статті 65 Основного Закону України).

Згідно з положеннями статті 16 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»:

- символами судової влади є державні символи України - Державний Герб України і Державний Прапор України.
- суддя здійснює правосуддя в мантиї та з нагрудним знаком.
- зразки мантиї та нагрудного знака затверджуються Радою суддів України.

Статтею 139 цього ж Закону передбачено, що суддя забезпечується за рахунок коштів Державного бюджету України мантиєю та нагрудним знаком.

Рішення Ради суддів України від 02 березня 2018 року № 13

Рішенням Ради суддів України від 02 березня 2018 року № 13 внесено зміни до опису та ескізу мантиї судді Верховного Суду, зразок якої затверджено рішенням Ради суддів України від 14 грудня 2017 року № 83.

Мантия судді Верховного суду виготовляється з тонкої костюмної тканини середньої щільності темно-синього кольору;

Довжина мантиї така, при якій відстань від підлоги до нижнього краю мантиї складає 15 см.

Рішення Ради суддів України від 31 січня 2020 року № 7

Рішенням Ради суддів України від 31 січня 2020 року № 7 затверджено технічний опис нагрудного знака "СУДДЯ Україна"

Нагрудний знак "СУДДЯ Україна" має круглу форму.

Основою нагрудного знака є коло, обрамлене двома пружками, загальною шириною 6,25 мм, та висотою кожного борту 2,0 мм. Між пружками розміщено написи: зверху УКРАЇНА, знизу СУДДЯ. Написи розміщено по всій ширині пружки. Букви в написах розміщено окремо одна від одної. Висота кожної букви шрифту не менше 0,4 мм над рівнем основи. Між написами, з кожного боку розміщено рослинний орнамент та зображення прапора України з обох боків.

В центральній частині нагрудного знака розташовано композицію, яка складається з карти України, поверх якої розміщено Римську колону з вагами.

Гальванічне покриття виробу: нагрудний знак покрито нікелем.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про Конституційний Суд України»

1. Суддя Конституційного Суду на засіданнях у відкритій частині пленарного засідання Суду здійснює свої повноваження у мантиї та з нагрудним знаком.
2. Суддя Конституційного Суду має бути забезпечений мантиєю та нагрудним знаком за рахунок коштів Державного бюджету України.
3. Опис мантиї та нагрудного знака судді Конституційного Суду встановлюється Регламентом.

Постанова Конституційного Суду України «Про Регламент Конституційного Суду України» від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018

1. Мантия Судді виготовляється з тканини вишневого кольору.

Довжина мантиї має бути такою, щоб відстань від підлоги до нижнього краю мантиї становила 19 сантиметрів.

2. Нагрудний знак Судді має форму круга діаметром 70 мм, у центрі якого зображено давньогрецьку богиню справедливості і правосуддя Феміду із зав'язаними стрічкою очима як символ безсторонності Суду з терезами в руках.

По колу нагрудного знака Судді розміщено листя дуба - давньоукраїнського символу сили Українського народу. У верхній частині нагрудного знака Судді - малий Державний Герб України. У нижній частині нагрудного знака Судді на розгорнутій стрічці - слова "Конституційний Суд України" та рік його створення. На зворотній стороні нагрудного знака Судді вигравіруються прізвище та ініціали Судді і дата вступу його на посаду.

Нагрудний знак Судді виготовляється зі срібла з використанням блакитної гарячої емалі та позолоти.

Щорічна доповідь «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2019 рік», затверджена рішенням Вищої ради правосуддя від 9 квітня 2020 року № 933/0/15-20 (п.п. 3.1.5.)

До Вищої ради правосуддя надходять повідомлення суддів про такі заяви учасників судових справ з вимогами до суддів підтвердити свої повноваження (пред'явити службові посвідчення).

Подібні дії призводять до порушення порядку в судових засіданнях, зривів судових засідань.

Вища рада правосуддя наголошує на неприпустимості таких дій та необхідності забезпечення належного реагування на них працівників Національної поліції.

Частиною першою статті 51 цього Закону передбачено, що судді, голови судів та їх заступники, судді у відставці мають посвідчення, зразки яких затверджуються Радою суддів України.

Відповідно до пункту 1.2 Положення про порядок виготовлення, обліку, видачі, заміни та знищення посвідчень суддів, суддів, яких призначено на адміністративні посади, суддів у відставці та присяжних, затвердженого рішенням Ради суддів України від 25 квітня 2014 року № 23, посвідчення є офіційним документом, який засвідчує займану посаду особи, якій його видано, та підтверджує повноваження власника посвідчення, встановлені Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Щорічна доповідь «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2019 рік», затверджена рішенням Вищої ради правосуддя від 9 квітня 2020 року № 933/0/15-20 (п.п. 3.1.5.)

Таким чином, посвідченням судді за необхідності підтверджуються повноваження його власника в ситуаціях, не пов'язаних зі здійсненням правосуддя, коли суддя не перебуває в мантиї та з нагрудним знаком.

Повноваження судді в судовому засіданні з розгляду справи підтверджуються мантиєю та нагрудним знаком.

При цьому наявність або відсутність у судді посвідчення під час розгляду судової справи жодним чином не впливає на обсяг його повноважень щодо здійснення правосуддя у певному суді.

Поведінка осіб, які під час судового засідання вимагають від головуючого у справі, який здійснює правосуддя в мантиї та з нагрудним знаком, пред'явлення посвідчення судді, не узгоджується з положеннями частини шостої статті 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо обов'язку фізичних і юридичних осіб поважати незалежність судді і не посягати на неї.

Процесуальне законодавство не передбачає можливості заявлення учасниками справи вимог щодо перевірки посвідчення головуючого в судовому засіданні. Зазначені дії можуть мати ознаки зловживання процесуальними правами, порушення порядку в судовому засіданні та неповаги до суду.

Постанова Вищий адміністративний суд України від 23 жовтня 2015 року № П/800/252/15

Особа звернулася до Вищого адміністративного суду України із позовом до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі - Комісія) про скасування рішення від 17 червня 2015 року №1790/дн-15, яким позивача притягнуто до дисциплінарної відповідальності у виді попередження.

У судовому засіданні особа підтримала позовні вимоги та просила їх задовольнити, обґрунтовуючи тим, що її вихід до нарадчої кімнати без мантиї та нагрудного знака під час розгляду судової справи 25 липня 2014 року викликаний спекою та поганим самопочуттям, однак Комісією не взято це до уваги. При цьому вона не вважає, що такий вчинок є грубим одноразовим порушенням правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя.

До Вищої кваліфікаційної комісії суддів України надійшла скарга щодо неналежної поведінки судді Дарницького районного суду міста Києва, у якій скаржник просив притягнути її до дисциплінарної відповідальності за порушення принципу гласності і відкритості судового процесу, здійснення правосуддя без мантиї та нагрудного знака та допущення порушення норм процесуального права при здійсненні правосуддя, пов'язані, зокрема, з відмовою у доступі особи до правосуддя з підстав, не передбачених законом.

Окрім іншого скаржник у скарзі зазначає: «Судове засідання проводилось з порушенням статті 16 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме суддя здійснювала правосуддя без мантиї з нагрудним знаком, тому і не хотіла, щоб її знімали».

Постанова Вищий адміністративний суд України від 23 жовтня 2015 року № П/800/252/15

Рішенням від 17 червня 2015 року №1790/дп-15 Комісія вирішила притягнути суддю Дарницького районного суду міста Києва до дисциплінарної відповідальності та застосувати до неї дисциплінарне стягнення у виді попередження.

Розцінивши проступок судді як грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя, Комісія дійшла висновку про притягнення її до дисциплінарної відповідальності.

Як пояснила в судовому засіданні позивач, під час розгляду адміністративної справи №753/10876/14-а, вона видалилась до нарадчої кімнати для ухвалення рішення без мантиї та нагрудного знака, оскільки мала погане самопочуття через спеку. Мантию і нагрудний знак вона знімала та одягала після виходу із нарадчої кімнати у залі судового засідання при особах, які беруть участь у справі, та секретарі.

ВАСУ погодився з висновками Комісії про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності з підстав, передбачених пунктом 4 частини першої статті 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», та застосування до неї дисциплінарного стягнення згідно із новою редакцією цього Закону у виді попередження.

Постанова Вищий адміністративний суд України від 23 жовтня 2015 року № П/800/252/15

Відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Частина друга статті 16 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлює, що суддя здійснює правосуддя в мантиї та з нагрудним знаком.

Вихід суду для ухвалення рішення до нарадчої кімнати - приміщення, спеціально призначеного для ухвалення судових рішень, регламентується статтями 153-154 Кодексу адміністративного судочинства України. Порядок ухвалення судових рішень - прийняття, складання і підписання - регламентується статтями 160-161 даного Кодексу.

Тобто вихід суду для ухвалення рішення та ухвалення рішення є етапами такої стадії адміністративного процесу як судовий розгляд та ухвалення судового рішення.

Аналіз відповідних правових норм дає підстави вважати, що мантия та нагрудний знак є атрибутами правосуддя, які підтверджують наявність у особи повноважень, наданих законом, здійснювати судочинство - діяльність щодо розгляду і вирішення судових справ.

Постанова Вищий адміністративний суд України від 23 жовтня 2015 року № П/800/252/15

У статті 54 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», зокрема, передбачено, що суддя зобов'язаний своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; дотримуватися правил суддівської етики.

Згідно із частиною першою статті 56 цього Закону питання етики суддів визначається Кодексом суддівської етики, що затверджується з'їздом суддів України.

Стаття 1 Кодексу суддівської етики, затвердженого XI з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року, закріплює, що суддя повинен бути прикладом неухильного додержання вимог закону і принципу верховенства права, присяги судді, а також дотримання високих стандартів поведінки з метою зміцнення довіри громадян у чесність, незалежність, неупередженість та справедливість суду.

Відповідно до пункту 4 частини першої статті 83 зазначеного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з підстав систематичного або грубого одноразового порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя.

Постанова Вищий адміністративний суд України від 23 жовтня 2015 року № П/800/252/15

Таким чином, суддя допустила порушення статті 16 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», що об'єктивно розцінено Комісією, як грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя.

Натомість доводи позивача критично оцінюються колегією суддів, оскільки вони не спростовують позицію відповідача. Так, позивачем не надано переконливих доказів неможливості перебування в мантиї та з нагрудним знаком у відповідний відрізок часу. При цьому закон зобов'язував її бути в них.

Гаврилук Світлана. Мантия як невід'ємний атрибут судової влади

<https://sud.ua/ru/news/blog/110591-mantiya-yak-nevidyemniy-atribut-sudovoyi-vladi>

Норми, що регламентують вбрання суддів під час здійснення ними правосуддя, є не просто традиційно-звичаєвими правилами, а мають характер нормативної та імперативної регламентації правил поведінки.

Процесуальне законодавство України та законодавство України про судоустрій передбачають наявність певних судових ритуалів, що мають на меті:

1. забезпечити повагу до суду,
2. вплинути на правосвідомість сторін і учасників процесу та
3. створити сприятливі умови для здійснення правосуддя.

Навіть якщо справа розглядається суддею одноособово, то досліджує докази, оцінює їх, ухвалює й проголошує рішення саме знеособлений «суд», а не конкретний суддя.

Суддівська мантия є одним із символічних атрибутів правосуддя поряд з такими відомими символами, як терези, статуетка Феміди, а в деяких країнах – суддівський молоток, суддівські перуки та суддівські головні убори.

Гаврилук Світлана. Мантія як невід'ємний атрибут судової влади

Проблематика суддівської символіки й атрибутики є спеціальним напрямом наукових досліджень у галузі судоустрою, що в теоретичній юриспруденції отримав різні назви в численних джерелах: судові ритуали або судовий етикет, судовий церемоніал чи судові обряди, семіотика правосуддя, атрибутивна функція правосуддя тощо.

Звичайно, безпосередній результат судового розгляду та постановлення суддею справедливого судового рішення у справі напряму не залежить від форми його одягу, проте саме ритуальні аспекти правосуддя створюють відповідну виховну атмосферу, налаштовують учасників процесу на офіційний лад, що значно впливає на перебіг судового засідання, мають аксіологічне та виховне значення.

Гаврилук Світлана. Мантия як невід'ємний атрибут судової влади

З давніх часів відправлення правосуддя в масовій свідомості асоціювалося з учиненням певних сакральних дій. У більшості стародавніх народів правосуддя досить часто здійснювали жерці, священики або інші служителі релігійних культів, для яких правосуддя було однією із форм духовної практики. У деяких народів, зокрема римлян, ідея сакральних функцій правосуддя була настільки гіпертрофована, що навіть з'явився окремий культ богів правосуддя (приміром, культ Феміди).

Радянська судова система (радянське правосуддя) взагалі відкидала ідею суддівських мантий як «буржуазну». На те були свої ідеологічні вимоги. Радянський суд відповідно до панівної ідеології був народним судом, що відображалося у відповідних назвах судових установ (народний суд певного району чи міста). Тому представники правосуддя своєю постаттю та зовнішнім вбранням не могли істотно відрізнитися від пересічного радянського громадянина.

Гаврилук Світлана. Мантия як невід'ємний атрибут судової влади

Як у стародавні часи, так і нині мантия є одягом, який закриває все тіло, що також є досить символічним, оскільки підкреслює закритість від будь-яких зовнішніх утручань.

У європейсько-християнській суспільній свідомості чорний колір у контексті мантиї символізує відстороненість від усього буденного, скороминущого, відмову від зайвих прикрашань одягу. Чорний колір мантиї судді підкреслює його офіційний статус та самоусунення від жартівливих натяків, адже чорний колір поглинає всі інші кольори.

Особливим у дискусії залишається питання запровадження мантий для інших учасників судового процесу – прокурорів та адвокатів. Незважаючи на те, що в більшості країн Західної Європи запроваджено використання адвокатами (захисниками) мантий у судовому процесі, на теренах пострадянської правової системи існують позиції стосовно недоцільності мантий для інших учасників судового процесу, окрім суддів. Основні доводи при цьому: середньовічний атавізм, незручності в переодяганні поза межами власного офісу, необхідність носіння спеціального кофра для мантиї, особливості кліматичних умов тощо. Основний аргумент прибічників запровадження адвокатських мантий: наявність мантий у інших учасників судового процесу підкреслюватиме рівність усіх учасників судового засідання перед законом та створюватиме атмосферу урочистості під час здійснення правосуддя.

Зозуля Наталія. Мантиї для адвокатів та прокурорів: недоречний церемоніал чи необхідний елемент судового процесу

https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/mantii-dlya-advokativ-ta-prokuroriv-ndorechniy-tseremonial-chi-neobkhidniy-element-sudovogo-protses/

Суддівська мантия - не примха і не просто спецодяг. Вона є одним з символів державної влади. Виникнення мантиї походить в глиб століть.

Мантия дисциплінує не тільки учасників процесу, а й самих суддів, тому що нагадує їм про те, що під час відправлення правосуддя вони перестають бути звичайними людьми з притаманними їм пристрастями та емоціями.

Мантия нібито закликає забути про все, крім закону та справедливості, не керуватись почуттями.

Мантию одягає не жінка чи чоловік. Мантию одягає суддя!

Зозуля Наталія. Мантиї для адвокатів та прокурорів: недоречний церемоніал чи необхідний елемент судового процесу

Для справедливості зауважимо, що до прийняття Закону "Про прокуратуру" від 14.10.2014 у статті 53 раніше чинного профільного закону передбачалось наступне: працівники прокуратури, яким присвоєно класні чини (військові звання), мають єдиний формений одяг з відповідними відзнаками, що видається безкоштовно. До того ж в п. 14.2 наказу Генеральної прокуратури України №4гн від 19.12.2012 було зазначено обов'язок прокурорів брати участь у судових засіданнях у форменому одязі. Однак в новому законі положення про формений одяг та класні чини відсутні, а тому, можна вважати, що, починаючи з 2014 року, для нових прокурорів формений одяг скасований.

Що стосується адвокатів, то питання запровадження для них спеціального дрес-коду піднімалось уже давно. Так, ще у 2012 році до Верховної Ради було подано законопроект №1115 щодо адвокатської мантиї, однак пізніше його було відкликано. Спочатку цим законопроектом встановлювався обов'язок адвоката брати участь у судових засіданнях виключно у адвокатській мантиї, але пізніше у доопрацьованих проектах закріплювався уже добровільний характер носіння такої мантиї.

Суддівські мантиї та перуки: від Середньовіччя до наших часів

<https://loyer.com.ua/uk/suddivski-mantiyi-ta-peruky-vid-serednovichchya-do-nashyh-chasiv/>

Спочатку мантия була частиною урочистого одягу монархів та служителів церкви. За однією з версій, вона символізувала охоронну силу Божу, за іншою – нагадувала складені ангельські крила.

Згадка про мантиї вперше зустрічається в суддівських правилах Англії 1635 року. Взимку суддя зобов'язаний одягати чорну мантию з білим хутром, а влітку – пурпурову або фіолетову. Такими мантиї залишалися до 1694 року, коли британські служителі Феміди в знак жалоби за королевою Марією почали одягатися в чорний одяг.

Нині мантия – формений одяг суддів майже в усіх країнах світу. Вважається, що вона приховує все людське та символізує, що суддя не повинен відчувати пристрасті й емоції під час судового процесу.

Наприклад, судді деяких країн Латинської Америки та Швеції носять звичайний костюм.

Суддівські мантиї та перуки: від Середньовіччя до наших часів

У ряді країн, особливо англійського права, поруч з мантиєю обов'язковим елементом гардеробу є суддівська перука.

Власне, перуки стали популярні в XVI-XVII століттях завдяки англійській королеві Єлизаветі I. Перехворівши віспою, вона практично повністю втратила своє руде волосся. Єдиним способом врятувати ситуацію виявилася перука. Придворні тут же підхопили ідею.

Про модний триумф королеви дізнався французький король Людовик XIV. Він теж почав ховати під перукою передчасну лисину. При дворі швидко став популярний алонж – пишний різновид перуки з довгими локонами. Робили алонж з натурального жіночого волосся. А менш забезпечені верстви населення користувалися накладками з вовни або рослинних волокон. З'явитися в суспільстві без перуки вважалось поганим тоном.

У Великобританії від перук частково відмовилися не так вже й давно: спікер палати громад – в 1992 році, лорд-канцлер – в 1998-му.

Ткачук Олег. У РСУ реформуватимуть суддівську мантію

<https://zib.com.ua/ua/132707.html>

<https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Session-5-Oleg-Tkachuk-Judicial-Robes-Ukr.pptx>

Одним з прикладів взаємодії таких двох філософських категорій, як форма та зміст є судді та їх мантії.

Із введенням суддівської мантії чітко став підкреслюватися той факт, що рішення судді є безсторонніми і виходять не з особистих пристрастей, симпатій чи антипатій, а із закону.

Є випадки, коли одягати мантію судді не обов'язково. Це стосується вирішення справ у порядку досудового провадження, коли врегулювання спору відбувається за участю судді.

Доречно визначитися із зимовим і літнім варіантом суддівського атрибуту, обговорити чи варто змінювати колір в залежності від інстанційності чи юрисдикції, чи слід додавати до мантії атрибути, які засвідчують національну ідентичність представників українського правосуддя - все це питання майбутнього. Зараз же, реальність залишається незмінною, суддя зобов'язаний здійснювати правосуддя у мантії.

ІНШІ ІСТОРИЧНІ АТРИБУТИ СУДОЧИНСТВА:

Відповідно до статті 197 КАСУ учасники судового процесу та інші присутні у судовому засіданні особи звертаються до суду словами "Ваша честь".

ІНШІ ІСТОРИЧНІ АТРИБУТИ СУДОЧИНСТВА:

Стаття 198 цього ж Кодексу «Обов'язки осіб, присутніх у залі судового засідання»:

1. Особи, присутні в залі судового засідання, повинні встати, коли входить і виходить суд.

Рішення суду особи, присутні в залі, заслуховують стоячи.

Учасники судового процесу, інші особи, присутні в залі судового засідання, звертаються до суду та один до одного, дають пояснення, показання, висновки, консультації тощо стоячи.

2. Відступ від вимог, встановлених частиною першою цієї статті, допускається з дозволу головуючого.

3. Учасники судового процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані беззаперечно виконувати розпорядження головуючого, додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил.

4. За прояв неповаги до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення учасника справи або іншої особи, присутньої в залі судового засідання, до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення правопорушення, для чого у судовому засіданні із розгляду справи оголошується перерва, або після закінчення судового засідання.

5. Учасники справи передають документи та інші матеріали головуючому через судового розпорядника.

НАРАДЧА КІМНАТА

Згідно з частиною п'ятою статті 48 Закону України «Про судоустрій і статус судді»:

незалежність судді забезпечується, зокрема, порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення.

Відповідно до частини сьомої статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус судді»:

суддя зобов'язаний, зокрема, не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання.

Статтею 106 цього ж Закону передбачено, що

суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав як умисне або внаслідок недбалості, зокрема, розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати.

Коментарі щодо Бангалорських принципів поведінки суддів Управління ООН з наркотиків та злочинності вересень 2007 р.

<https://rsu.gov.ua/uploads/article/komentari-bangalorski-9818bfbb11.pdf>

ПРОФЕСІЙНА ТАЄМНИЦЯ ТА ІМУНІТЕТ

15. Судді зобов'язані зберігати професійну таємницю щодо своїх засідань і конфіденційної інформації, отриманої в ході виконання їхніх обов'язків, окрім як у випадку відкритого судового процесу. Заборонено змушувати їх давати свідчення з таких питань.

16. Без обмежень щодо будь-яких дисциплінарних процедур, права на апеляцію чи компенсацію з боку держави згідно з національним законодавством судді повинні користуватися особистим імунітетом від судового переслідування в порядку цивільного судочинства за спричинення фінансових збитків, завданих в результаті неналежних дій чи бездіяльності суддів під час виконання ними своїх судових функцій.

Закон України «Про конституційний Суд України»

Стаття 6

1. Розгляд справ на пленарних засіданнях Великої палати Конституційного Суду, Сенату Конституційного Суду здійснюється відкрито, за винятком закритої частини цих засідань, коли ухвалюється рішення, надається висновок, постановляється ухвала Суду.

Стаття 63

1. Звернення до Суду безвідносно до його форми може бути відкликане за письмовою заявою суб'єкта звернення, який його подав до Суду, в будь-який час після відкриття конституційного провадження, але до переходу Суду в закриту частину пленарного засідання для ухвалення рішення чи надання висновку.

Стаття 66

9. Виступи суддів Конституційного Суду у закритій частині пленарного засідання Великої палати є службовою інформацією і не можуть бути розголошені.

10. Протокол закритої частини пленарного засідання Великої палати не може бути розголошений і зберігається окремо від матеріалів справи.

Закон України «Про конституційний Суд України»

Стаття 67

8. Сенат ухвалює рішення на закритій частині пленарного засідання.
9. Виступи суддів Конституційного Суду на закритій частині пленарного засідання Сенату є службовою інформацією і не можуть бути розголошені.
10. Протокол закритої частини пленарного засідання Сенату не розголошується і зберігається окремо від матеріалів справи.

Стаття 71

2. Клопотання учасника конституційного провадження, подані під час засідання, пленарного засідання, Сенат чи Велика палата розглядає в Залі засідань або в окремій кімнаті для обговорення.

Стаття 88

1. Суд ухвалює рішення і надає висновок іменем України.
2. Суд ухвалює рішення, надає висновок на закритій частині пленарного засідання Сенату, Великої палати поіменним голосуванням суддів Конституційного Суду, які розглядали справу.

Закон України «Про Вищу раду правосуддя»

Стаття 33

5. Рішення про відвід (самовідвід) ухвалюється більшістю членів Вищої ради правосуддя, які беруть участь у засіданні Вищої ради правосуддя чи її органу, шляхом голосування в нарадчій кімнаті, за відсутності члена Вищої ради правосуддя, питання про відвід (самовідвід) якого вирішується.

Стаття 34

3. У спеціальному приміщенні (нарадчій кімнаті) рішення Вищої ради правосуддя, її органів ухвалюється:

якщо здійснення розгляду у відкритому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;

для запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя осіб, які беруть участь у розгляді дисциплінарної справи.

У спеціальному приміщенні (нарадчій кімнаті) не можуть бути присутніми інші особи, крім членів Вищої ради правосуддя, які мають право голосу при ухваленні рішення.

Регламент Вищої ради правосуддя, затверджений рішенням Вищої ради правосуддя від 24.01.2017 № 52/0/15-17

5.20. До закінчення розгляду справи (питання порядку денного) головуючий на засіданні пропонує обговорити справу (питання порядку денного) на місці або у нарадчій кімнаті, а за наполяганням хоча б одного із членів Ради - у нарадчій кімнаті.

6.1. На засіданнях Ради, Дисциплінарних палат ведуться протоколи та здійснюється повне фіксування технічними засобами, за винятком тієї частини засідання, що проводиться у нарадчій кімнаті.

6.3. Заступник Голови Ради або інший член Ради за дорученням головуючого на засіданні письмово фіксує результати голосування під час прийняття рішень Радою у нарадчій кімнаті у випадках, визначених Законом та цим Регламентом, та надає їх за своїм підписом секретарю засідання для занесення до протоколу засідання.

12.36. Доповідач не бере участі в ухваленні рішення Дисциплінарної палати та в обговоренні в нарадчій кімнаті.

Стаття 40. Порядок вирішення заявленого відводу та самовідводу

1. Питання про самовідвід судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі.
2. Питання про самовідвід вирішується в нарадчій кімнаті ухвалою суду, що розглядає справу.
6. Якщо на час подання заяви про відвід судді у суді здійснюють правосуддя менше трьох суддів, вирішення питання про відвід здійснюється в нарадчій кімнаті суддею, який розглядає справу чи вчиняє іншу процесуальну дію, про що виноситься ухвала. У такому разі положення частин четвертої та п'ятої цієї статті не застосовуються.

Стаття 39

3. Суд ухвалою, без виходу до нарадчої кімнати, залишає заяву про відвід, яка повторно подана з тих самих підстав, без розгляду.

Стаття 59

2. У разі задоволення заявленого клопотання щодо посвідчення довіреності фізичної особи на ведення справи, що розглядається, суд без виходу до нарадчої кімнати постановляє ухвалу, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або засвідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи.

Стаття 66.

1. Не можуть бути допитані як свідки:

4) судді та присяжні - про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, або про інформацію, яка стала відома судді під час врегулювання спору за його участю.

Стаття 230

2. У протоколі судового засідання зазначаються такі відомості:

7) ухвали суду, постановлені в судовому засіданні, не виходячи до нарадчої кімнати.

Стаття 243

1. Суди ухвалюють рішення іменем України негайно після закінчення судового розгляду.

2. Рішення та постанови приймаються, складаються і підписуються в нарадчій кімнаті складом суду, який розглянув справу.

6. Ухвали, які під час судового засідання викладаються окремим документом, постановляються в нарадчій кімнаті та підписуються складом суду, який розглядає справу.

7. Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання до протоколу судового засідання.

Стаття 248

2. В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку.

Стаття 250

1. Судове рішення (повне або скорочене) проголошується у судовому засіданні, яким завершується розгляд справи, негайно після виходу суду з нарадчої кімнати публічно, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Стаття 280

6. Суд залишає позовну заяву без розгляду у таких випадках:

3) залишення позивачем зали судових засідань до моменту виходу суду до нарадчої кімнати.

Стаття 344

8. Вислухавши пояснення учасників справи, суд виходить до нарадчої кімнати.

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Стаття 227

1. Після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати (приміщення, спеціально призначеного для ухвалення судових рішень) для ухвалення рішення у справі, оголосивши орієнтовний час його проголошення.

Постанова ВС від 22 жовтня 2021 р. у справі № № 460/2869/18

У цій справі предметом спору був наказ військового комісару «Про результати проведення розслідування по факту невиконання службових обов'язків начальником служби захисту інформації старшиною», який позивач просив визнати протиправним та скасувати.

Суди першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовили.

Не погоджуючись з цими судовими рішеннями позивач звернувся до ВС із касаційною скаргою, яка, крім іншого, обґрунтована порушенням судом апеляційної інстанції таємниці нарадчої кімнати, яка полягала у тому, що після закінчення судових дебатів у судовому засіданні, яке відбувалося в режимі відеоконференції за участю позивача та його представника з власних технічних засобів через програму EazyCon, склад суду не залишив приміщення зали судового засідання, а почав надавати оцінку позиції сторони позивача без виходу до нарадчої кімнати, а все обговорення між складом суду транслювалося у режимі відеоконференції через програму «EazyCon», що, на думку скаржниці, є самостійним порушенням норм процесуального права, зокрема статей 227, 228, 243 КАС України. Цей факт зафіксовано скаржницею шляхом здійснення відеозапису, компакт-диск з яким долучено до касаційної скарги.

Постанова ВС від 22 жовтня 2021 р. у справі № № 460/2869/18

Надаючи оцінку цьому доводу касаційної скарги, ВС зауважив, що відповідно до частини першої статті 227 КАС України після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати (приміщення, спеціально призначеного для ухвалення судових рішень) для ухвалення рішення у справі, оголосивши орієнтовний час його проголошення.

За приписами статті 228 КАС України під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу. Під час перебування в нарадчій кімнаті суддя не має права розглядати інші судові справи. Судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення рішення в нарадчій кімнаті.

Таємниця нарадчої кімнати є охоронюваною законом і наведене положення стосується не лише дотримання таємниці наради суддів у адміністративному судочинстві.

Постанова ВС від 22 жовтня 2021 р. у справі № № 460/2869/18

З урахуванням наведених положень КАС України, нарада суду відбувається у нарадчій кімнаті, тобто ізольованому приміщенні, доступ до якої інших осіб, крім суддів, які входять до складу колегії у справі, відсутній; судді зобов'язані приймати рішення виключно на підставі внутрішнього переконання, що сформувалося у ході судового розгляду, і власних правових знань; під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті крім складу суду (судді), який здійснює судовий розгляд; заборонено розголошувати відомості про те, що відбувається в нарадчій кімнаті, включаючи обговорення фактичних обставин справи, хід обговорення, судження суддів, їх позиції, результат голосування; неприпустимий будь-який вплив ззовні на процес прийняття судового рішення; судді (суддя) зобов'язані бути зосередженими на обставинах тієї справи, для вирішення якої і ухвалення судового рішення видалилися до нарадчої кімнати.

Разом з тим порушення таємниці нарадчої кімнати не є обов'язковою підставою для скасування судового рішення відповідно до частини третьої статті 353 КАС України.

Постанова ВС від 22 жовтня 2021 р. у справі № № 460/2869/18

Отже законодавець уважав недоцільним відносити порушення таємниці нарадчої кімнати до безумовних підстав для скасування судового рішення, залишивши тим самим суду касаційної інстанції можливість оцінювати істотність виявлених порушень порядку ухвалення рішення в нарадчій кімнаті шляхом з'ясування чи призвели вони до неможливості ухвалити законне й справедливе рішення.

Таким чином порушенням таємниці нарадчої кімнати може бути визнано порушення норм процесуального права у разі коли воно за своїм характером та з огляду на обставини конкретної справи перешкодило або могло перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення, тобто в тих випадках, коли вказане порушення обґрунтовано ставить під сумнів незалежність і неупередженість суддів (судді) при обговоренні та ухваленні відповідного судового рішення.

Транслявання у режимі відеоконференції через програму «EazyCon» обговорення між складом суду апеляційної інстанції під час ухвалення оскаржуваного судового рішення є технічною помилкою, яка не вплинула на правильність вирішення справи судом апеляційної інстанції та не призвела до ухвалення незаконного рішення а тому відповідно до частини другої статті 351 КАС України не є підставою для скасування чи зміни оскаржуваних судових рішень.

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Стаття 227

2. Якщо під час ухвалення рішення виявиться потреба з'ясувати будь-яку обставину через повторний допит свідків або через іншу процесуальну дію, суд постановляє ухвалу про поновлення судового розгляду. Розгляд справи у цьому разі проводиться в межах, необхідних для з'ясування обставин, що потребують додаткової перевірки.

Постанова ВП ВС від 12 вересня 2019 р. у справі № 9901/797/18

У цій справі позивач просив визнати нечинним, протиправним та скасувати рішення Вищої ради правосуддя (далі - ВРП) про скасування рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів про закриття дисциплінарного провадження стосовно прокурора першого відділу процесуального керівництва управління наглядової діяльності Генеральної інспекції Генеральної прокуратури України.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду у задоволенні позову відмовив.

Позивач оскаржив вказане судове рішення до ВП ВС. **Порушення норм процесуального права скаргник убачав у тому, що після виходу з нарадчої кімнати головуючий оголосив про поновлення судового розгляду без постановлення відповідної ухвали. До того ж від дня поновлення судового розгляду до дня ухвалення судового рішення суд не допитав свідків і не вчинив інших процесуальних дій.**

Постанова ВП ВС від 12 вересня 2019 р. у справі № 9901/797/18

Відповідно до частини другої статті 227 КАС якщо під час ухвалення рішення виявиться потреба з'ясувати будь-яку обставину через повторний допит свідків або через іншу процесуальну дію, суд постановляє ухвалу про поновлення судового розгляду. Розгляд справи у цьому разі проводиться в межах, необхідних для з'ясування обставин, що потребують додаткової перевірки.

У частині п'ятій статті 243 КАС визначено перелік питань, ухвали з вирішення яких викладаються окремим документом.

За змістом цієї правової норми ухвала про поновлення судового розгляду до таких не віднесена.

Згідно із частиною сьомою статті 243 КАС ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання до протоколу судового засідання.

Постанова ВП ВС від 12 вересня 2019 р. у справі № 9901/797/18

З матеріалів справи убачається, що в судовому засіданні суд після виходу з нарадчої кімнати постановив ухвалу про поновлення судового розгляду та оголосив перерву в судовому засіданні у зв'язку з потребою додаткового вивчення доказів і наявних у справі матеріалів. Цю ухвалу було постановлено без окремого виходу до нарадчої кімнати та занесено секретарем судового засідання до протоколу судового засідання. Суд самостійно визначає, які процесуальні дії потрібно вчинити для з'ясування обставин, що потребують додаткової перевірки.

Беручи до уваги наведене, Велика Палата Верховного Суду вважає, що суд першої інстанції не допустив порушення норм процесуального права при вирішенні питання про поновлення судового розгляду.

Постанова ВС від 15 березня 2021 р. у справі № 441/701/17

У цій справі позивач – товариство з обмеженою відповідальністю оскаржував рішення міської ради про погодження надання дозволів на розробку проектів землеустрою щодо відведення у власність земельних ділянок.

Судами першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовлено.

Позивач звернувся до ВС з касаційною скаргою, в якій, крім іншого, звернув увагу на те, що **після перебування в нарадчій кімнаті суд першої інстанції ухвалив рішення про повернення до з'ясування обставин, а саме обговорення наявності підстав для залучення до участі у розгляді справи в якості третіх осіб - фізичних осіб, що вказані в оскаржуваному рішенні органу місцевого самоврядування. Однак, як зазначає, позивач, вказана обставина вже досліджувалася, тому суд не мав правових підстав повторно повертатись до обговорення вказаного питання.**

Постанова ВС від 15 березня 2021 р. у справі № 441/701/17

Висновки ВС: з протоколу судового засідання суду першої інстанції встановлено, що після виходу до нарадчої кімнати суд відновив з`ясування обставин справи та поставив на обговорення питання про можливість залучення до участі у справі третіх осіб. З`ясувавши думку представника позивача, суд першої інстанції ухвалив залучити до участі у справу третіх осіб, оскільки рішення, яке просив скасувати позивач щодо надання третім особам дозволу на розробку проектів землеустрою на відведення земельних ділянок у власність, стосується прав та інтересів цих осіб.

Отже, в порядку, передбаченому статтею 227 КАС України, суд, виявивши потребу під час ухвалення рішення з`ясувати питання про наявність підстав для залучення до участі у розгляді справи третіх осіб, мав право поновити судовий розгляд.

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Стаття 228

1. Під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу.
2. Під час перебування в нарадчій кімнаті суддя не має права розглядати інші судові справи.
3. Судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення рішення в нарадчій кімнаті.

Постанова ВС від 12 квітня 2021 р. у справі № 761/42275/17

У цій справі позивач – Головне управління Пенсійного фонду України звернувся до суду з позовом до Управління державної виконавчої служби, в якому просив суд визнати неправомірною та скасувати постанову державного виконавця про накладення штрафів на Головне управління Пенсійного фонду України.

Суд першої інстанції позов задовольнив.

Апеляційний адміністративний суд відкрив апеляційне провадження за апеляційною скаргою особи, що не була учасником справи, але вважала, що судовим рішенням вирішено питання про її права та обов'язки (далі – скаржник); у подальшому апеляційне провадження закрито ухвалою цього ж суду на підставі п. 3 ч. 1 ст. 305 КАС України.

Постанова ВС від 12 квітня 2021 р. у справі № 761/42275/17

Скаржник звернувся з касаційною скаргою до ВС, яка також мотивована тим, що апеляційний суд порушив таємницю нарадчої кімнати, оскільки оскаржувала ухвала була постановлена після видалення учасників справи та секретаря судового засідання у залі судових засідань, та повний її текст було виготовлено поза межами нарадчої кімнати.

Висновки ВС: Зважаючи на приписи ст. 228 КАС України виготовлення повного тексту оскаржуваної ухвали поза межами залу судових засідань, а також той факт, що зал судових засідань після видалення з нього учасників судового засідання та секретаря судового засідання використовується як нарадча кімната, не становлять порушення таємниці нарадчої кімнати, а тому в цій частині доводи касаційної скарги також відхиляються.

Враховуючи зазначене, Верховний Суд дійшов висновку про відсутність з боку суду апеляційної інстанції порушень норм процесуального права. Отже, Верховним Судом не встановлено підстав для постановлення окремої ухвали.

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Стаття 310

4. Після закінчення перевірки підстав для апеляційного перегляду колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

Рішення ВС від 14 травня 2018 р. у справі №800/17/17 (800/268/16)

ВС (після направлення справи ВСУ на новий розгляд) розглянув справу як суд першої інстанції за позовом судді до Вищої ради юстиції про визнання незаконним та скасування рішення Вищої ради юстиції про внесення подання до Верховної Ради України про звільнення її та ще декількох суддів з посади суддів Апеляційного суду м. Києва у зв'язку з порушенням присяги.

Підставою для ухвалення такого рішення Вищої ради юстиції стало порушення позивачкою присяги, що виразилось у невиконанні покладених на неї та інших суддів професійних обов'язків під час гострого соціального конфлікту в Україні з 21.11.2013 по 22.02.2014, що завдали істотної шкоди демократичному конституційному ладу, правам і свободам громадян, інтересам суспільства та держави.

ВС відмовив у задоволенні заяви позивача.

Щодо аргументів позивачки про порушення Вищою радою юстиції принципу індивідуальної юридичної відповідальності, а також застосування до позивачки непропорційного виду дисциплінарного стягнення, ВС виходив з такого.

Рішення ВС від 14 травня 2018 р. у справі №800/17/17 (800/268/16)

Кримінальне провадження в апеляційному порядку здійснюється колегіально судом у складі не менше трьох професійних суддів. Судове рішення ухвалюється простою більшістю голосів суддів, що входять до складу суду, в нарадчій кімнаті. Відповідні питання вирішуються за результатами наради суддів шляхом голосування, від якого не має права утримуватися ніхто з суддів. Судове рішення підписують усі судді. У разі якщо суддя зі складу суду не погоджується із судовим рішенням, він має право викласти письмово окрему думку.

Враховуючи те, що дії судді позивачки, зазначені у висновку Тимчасової спеціальної комісії, що розглядався Вищою радою юстиції, вчинені під час прийняття судових рішень судом апеляційної інстанції, до складу якого входила позивачка та інші судді, щодо яких також Тимчасова спеціальна комісія ухвалила висновки про визнання в їх діях порушення присяги судді, Вища рада юстиції обґрунтовано у рішенні надала оцінку діям усіх суддів, у тому числі позивачки, які входили до складу колегії, зважаючи на факти, установлені щодо кожної з кримінальних справ. Це не призвело до порушення принципу індивідуальної юридичної відповідальності.

Постанова ВС від 1 лютого 2022 р. у справі №826/5283/16

У цій справі підприємство оскаржувало постанову Управління Державної архітектурно-будівельної інспекції про накладення штрафу за правопорушення у сфері містобудівної діяльності.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено; постановою апеляційного адміністративного суду апеляційну скаргу Управління ДАБІ задоволено, рішення суду першої інстанції скасовано та прийнято нове, яким у задоволенні позовних вимог відмовлено.

Звертаючись з касаційною скаргою до ВС, позивач також вказав на порушення судом апеляційної інстанції норм процесуального права - частини 2 статті 227 КАС України. На переконання позивача суд апеляційної інстанції не постановляв та не оголошував ухвалу про поновлення судового розгляду справи після повернення з нарадчої кімнати для продовження розгляду справи, а також перед повторними виходами до нарадчої кімнати не відкривав судові дебати.

Постанова ВС від 1 лютого 2022 р. у справі №826/5283/16

Висновки ВС: норми процесуального права дозволяють суду поновити судовий розгляд справи після виходу до нарадчої кімнати з постановленням про це відповідної ухвали (частина 2 статті 227 КАС України). З протоколів судового засідання вбачається, що суд апеляційної інстанції видался до нарадчої кімнати, після чого поновлював розгляд справи без постановлення відповідної ухвали. У подальшому суд видался до нарадчої кімнати та ухвалив оскаржену постанову. Проте суд касаційної інстанції вважає, що **зазначене порушення норм статті 227 КАС України щодо не постановлення ухвали про поновлення судового розгляду після виходу з нарадчої кімнати не призвело до ухвалення незаконної постанови судом апеляційної інстанції, оскільки не спричинило порушення таємниці нарадчої кімнати. Такі дії суду не порушили прав учасників справи на участь у її розгляді. Зазначене порушення норм процесуального права не є обов'язковою підставою для скасування оскарженого судового рішення, передбачене частиною 3 статті 353 КАС України.**

Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 квітня 2019 року у справі № 265/7387/15-к

Під час перебування у нарадчій кімнаті до оголошення вироку суд не має права здійснювати розгляд інших справ та проваджень, оскільки суд в обов'язковому порядку має забезпечити таємницю нарадчої кімнати, що є однією з найважливіших гарантій незалежності та неупередженості суду, забезпечення необхідних умов для повного і правильного вирішення всіх питань, обов'язкових для постановлення законного та обґрунтованого рішення.

У цій касаційній скарзі прокурор, посилаючись на істотне порушення судом вимог кримінального процесуального закону, просив скасувати судові рішення та призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

На обґрунтування своїх доводів прокурор зазначав, зокрема, що суд допустив істотні порушення вимог кримінального процесуального закону, а саме – порушено таємницю нарадчої кімнати, оскільки суддя колегії суддів районного суду, перебуваючи в нарадчій кімнаті для постановлення вироку, здійснювала розгляд інших справ та проваджень, постановивши 18 судових рішень (з них 4 - з кримінального судочинства, 2 - з адміністративного та 12 - з цивільного).

Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 квітня 2019 року у справі № 265/7387/15-к

ККС в своїй постанові зазначив, що невиконання імперативних норм статті 367 КПК стосовно таємниці наради суддів порушує також таку засаду кримінального провадження, як законність, яка вимагає від суду, зокрема, неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК, міжнародних договорів, вимог інших актів законодавства.

Зазначене порушення, допущене судом першої інстанції, – порушення таємниці наради суддів – відповідно до ч. 1 ст. 412 КПК є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, оскільки могло перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване рішення, у зв'язку з чим касаційна скарга у цій частині підлягає задоволенню, а судові рішення відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 438 КПК – скасуванню із призначенням нового розгляду в суді першої інстанції».

Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 лютого 2020 року у справі № 128/2455/15-к

Таємниця наради суддів є одним із найважливіших принципів правосуддя, що служить гарантом об'єктивності, незалежності, безсторонності, неупередженості і справедливості суду.

У справі на вирок міського суду та ухвалу апеляційного суду захисником подано касаційну скаргу, яку вмотивовано, зокрема, й тим, що під час складання вироку у справі судом було порушено таємницю нарадчої кімнати, яку суд використовував майже тиждень, однак за час перебування суддів у нарадчій кімнаті суддя, яка входила до складу колегії суддів у провадженні, постановила 8 різних ухвал в інших справах.

Таємниця наради суддів є одним із найважливіших принципів правосуддя, що служить гарантом об'єктивності, незалежності, безсторонності, неупередженості і справедливості суду.

Отже, таємниця нарадчої кімнати є охоронюваною законом і наведене положення стосується не лише дотримання таємниці наради суддів у кримінальному провадженні.

Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 лютого 2020 року у справі № 128/2455/15-к

Згідно з ст. 366 КПК України, під час розгляду кримінального провадження судом першої інстанції після останнього слова обвинуваченого суд негайно виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку, про що головуючий оголошує присутнім у залі судового засідання.

При цьому недарма законодавцем в цьому випадку вживано термін «негайно» щодо виходу суду до нарадчої кімнати після заслуховування останнього слова обвинуваченого, оскільки має значення не лише нерозголошення інформації обговорюваної в нарадчій кімнаті, але й зосередження суду на обставинах того кримінального провадження, яке він має завершити ухваленням судового рішення.

Кібенко Олена. Чи потрібні відкриті судові засідання та нарадча кімната в суді касаційної інстанції?

<https://sud.ua/ru/news/blog/151824-chi-potribni-vidkriti-sudovi-zasidannya-ta-naradcha-kimnata-v-sudi-kasatsiynoyi-instantsiyi>

- Нарадча кімната просто «з'їдає» час і суддів, і сторін та їх представників. Тому часто, якщо починається активна дискусія в нарадчій кімнаті, то судді мають переривати її, виходити з нарадчої кімнати, відновлювати засідання і оголошувати перерву чи відкладати розгляд. У такому разі справа відкладається на тривалий термін і все починається спочатку.
- Вимога ухвалювати рішення в нарадчій кімнаті одразу після заслуховування пояснень сторін є очевидним атавізмом, який піддається активній критиці серед суддів. Суд касаційної інстанції повинен мати достатньо часу для ухвалення виваженого й аргументованого рішення, а не писати його поспіхом у нарадчій кімнаті, в незручних умовах, під тиском істотних часових обмежень.

Кібенко Олена. Чи потрібні відкриті судові засідання та нарадча кімната в суді касаційної інстанції?

У постанові суду касаційної інстанції іноді мотивація є більш важливою ніж резолютивна частина, бо саме у мотивації міститься правова позиція Верховного Суду, яка набуває значення прецеденту.

Треба відмовлятися від ухвалення рішення в нарадчій кімнаті і його проголошення одразу після усних слухань.

Це дозволить вирішити одразу декілька нагальних проблем, зокрема:

- впорядкує роботу суду, зекономить час всіх учасників процесу – сторони не будуть змушені годинами чекати під дверима залу судових засідань, бо в основному затримки у початку засідання відбуваються через неможливість спрогнозувати скільки часу судді проведуть у нарадчій кімнаті у попередніх справах.
- підвищить якість судових рішень - судді матимуть достатньо часу щоб після слухань виписати проект рішення.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Берназюк Ян. Поняття та особливості принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 66. – С. 135-141 https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/NVUzhNU_66.pdf .
2. Берназюк Ян. Поняття зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві та його вплив на довіру до судової гілки влади // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 5 (17) – жовтень 2021 – С. 23-39. <https://maup.com.ua/assets/files/expert/17/2.pdf>
3. Bernazyuk Yan. The types of abuse of procedural rights in administrative judicature: practice of the Supreme court and the European court of human rights (Види зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві: практика Верховного суду та Європейського суду з прав людини // Visegrad Journal on Human Rights. 2021, № 4, С. 31-36. https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/11/VJHR_4_2021.pdf
4. Берназюк Ян. Національні та міжнародні стандарти протидії зловживанню процесуальними правами під час вирішення публічно-правових спорів // Право і суспільство № 5/2021 С. 301-314 http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/5_2021/44.pdf
5. Берназюк Ян. Доповідь (презентація) на тему «Особливості дотримання в адміністративному судочинстві принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами» (Національна школа суддів України. Харківське регіональне відділення. Всеукраїнський семінар для суддів апеляційних та місцевих (окружних) судів на тему: “Зловживання процесуальними і матеріальними правами: правові наслідки” (23 квітня 2021 року)). https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Bernazuk_23_04_2021.pdf

6. Берназюк Ян. Інформація з обмеженим доступом та дотримання принципу змагальності у судовому процесі / Вороновські читання (Судовий прецедент – джерело права або приклад правозастосування): збірник статей, доповідей та тез учасників міжнар. наук.-практ. конф, м. Ірпінь, 4-5 жовтня 2019 р. / Редкол.: М. Кучерявенко, О. Головашевич. – Харків: Асоціація фінансового права України, 2019. – 446 с. – С. 9-16 .

<http://afl.org.ua/2020/06/10/voronovski-chitannya-2019-zbirnik-tez/>

7. Берназюк Ян. Презентація (доповідь) на тему «Інформація з обмеженим доступом та дотримання принципу змагальності у судовому процесі»: Національна школа суддів України, Тренінг: “Право на інформацію та інформація з обмеженим доступом (судова практика)” (25 листопада 2021 року)

<http://nsj.gov.ua/ua/training/programi-pidgotovki-kiiv/25-listopada-2021-r-programa-treningu-na-temu-pravo-na-informatsiuta-informatsiya-z-obmejenim-dostupom1/>

Верховний
Суд

Дякую за увагу!